

Azərbaycan musiqisinin dünya mədəniyyətində məxsusi yeri var

Aydin Əzimov: "Ümummilli liderimiz H.Əliyev söyləmişdi ki, "dövlətin himni gündə dəyişməz", Ü.Hacıbəyli və Ə.Cavadin təqdim etdiyi bu himn Azərbaycan Cümhuriyyətinin varisidir, dövlət atributuna hörmətli yanaşmaq lazımdır"

İncəsənətin əsas sferalarından biri kimi musiqinin yaradıcı siması olan bəstəkar yaradıcılığı və onların təfəkkür tarzi maraqlı təhlil obyektlərindən biridir. Bəla ki, maraqlı və çətin sənət sahibi olan, professional fəaliyyət göstərən orijinal kompozisiyalar yaradan bəstəkarların yaradıcılığı hər zaman cəmiyyət həyatına müəyyən təsir göstərən amillərdən biridir. Bu mənada, mürəkkəb dönüş dövründə bəstəkarların musiqi təfəkkürü və onların çoxşaxəli yaradıcılığı cəmiyyət qarşısında böyük yük daşıyır, bəzən bunu açıq şəkildə elan etməsə də, ideoloji rolu yerinə yetirir. Hər bir bəstəkarın musiqi təfəkküründə və yaradıcılığında yaşadığı tarixi dövr, onun dünyagörüşü, həyatı duyması və ona münasibəti, estetik və musiqi zövqü, musiqi dili, ideoloji düşüncə tarzi və psixologiyası özünü reallaşdırır. Tamamı dahi musiqi korifeyi Ü.Hacıbəyli tərəfindən qoyulan 110 illik tarixə malik Azərbaycan professional bəstəkarlıq məktəbinin layiqli nümayəndələrindən olan Aydin Əzimovun fərqli yaradıcılıq yolu, əsərlərinin orijinal üslub xüsusiyyətləri, milli təfəkkürü və ideoloji düşüncə tarzi mənim üçün çox böyük maraqlı doğurur. Bu mənada Dəra Dərayev məktəbinin layiqli davamçılarından biri, Bakı Musiqi Akademiyasının professoru, Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının üzvü, Əməkdar İncəsənət xadimi Aydin Əzimovla (Karimoglu) görüşüb suallarını ona ünvanladım.

Aydin müəllim! İdeoloji sahədə əhəmiyyəti, mühüm vasitələrindən də bəstəkarıdır. Milli, müstəqil dövlət quruculuğu məsələlərində bu imkanlardan hansı şəkildə istifadə etmək daha uğurlu, məqsəda uyğun olar?

– Həç bir bəstəkar ideoloji sferada əsər yazmaq məcbur deyil, əmma əsl vətəndaşdır və öz millətini sevir, o zaman bu qəcl-

mazdır və milli-ideoloji işləri ilə ölkəsina və millətina fayda verə bilər. Amma sovet dövründəki kimi zorla ("Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasına eşq olsun" deməklə) ideologiya mümkün deyil, yəni bu, saxta olmamalıdır, bəstəkarın qəlbindən gəlməlidir. Ümumiyyətlə, bəstəkarlar çox həssas insanlardır, yəni öz millətinin taleyi olan həmişə düşündürərək ideoloji yönümdə çalışmaq səsləyir və dahi Üzeyir bəyin fəaliyyəti də bunun ən bariz nümunəsidir. Eləcə də məsələn, yəqinlə salın, Frans Şubertin yaşadığı dövrdə Almaniya vilayətlərə parçalanmışdı və o, dostu Şubartla birgə "Shturm und drang" ideyası altında milləti birləşməyə səsləyir, bu sahədə ideoloji iş görürdülər. Millətini sevan İ.Brams isə ölüm yatağında belə söyləmişdi: "Mən çox rahat ola bilərəm, çünki Almaniya artıq birləşib və İ.S.Baxın əsərləri çap olunmuşdur".

– Sizcə, bu gün Azərbaycanda hansı musiqi əsərlərini ideoloji yönümlü hesab etmək düzgündür?

– Bilirsiniz, Azərbaycan dövlətinin tarixi və Azərbaycan xalqının tarixi fərqli mövzularıdır. Mən belə hesab edirəm ki, millətimizin və mədəniyyətinin galacığını düşünmək ən böyük ideologiyadır. Bəllidir ki, Qərbin öz həyatı, tarixi, Şərqi isə öz təfəkkür tarzi, istiqaməti vardır. Dünya mədəniyyətindən istifadə etmək lazımdır, əmma buna əludə etməməliyik. Ü.Hacıbəylinin biza miras qoymuş əsl türkçülüüyü, öz mədəniyyətimizdəki azərbaycançılıq qorunmalı və beləliklə gələcətdə təəcəssüm etməməliyik. Yəni Azərbaycan musiqisinin əsərləri bilavasitə onun dünya mədəniyyətinə verdiyi töhfələrə bağlıdır. Buna görə də dünya mədəniyyətini yamlaşmaq lazımdır, ideoloji mədəniyyətimizin galacığını düşündürükə, Üzeyir bəy kimi dünya mədəniyyətindən istifadə etməli, biza faydalı olanlardan ya-

rarlanmalıyıq. Lakin əla əsərlər yaratmalıyıq ki, bunu digər millətin nümayəndəsinin deyil, məhz Azərbaycan bəstəkarının yazdığı bəllə olsun.

– Himnin bərpası kimi məsuliyyəti bir iş məhz Aydin Əzimova məxsusdur, əmma bəzi faktları və məlumatları daqiqləşdirmək istərdim. Dövlət himninin layihəsi 1919-1920-ci illərdə hazırlansa da, dövrün tarixi-siyasi hadisələri onun qanunvericilik səviyyəsinə qəbuluna imkan vermədi. 1922-ci ildə müstəqil Azərbaycan Respublikasının himni kimi qəbul olunan Ü.Hacıbəylinin 1919-cu ildə yazdığı "Milli marş" siz bərpə etdiniz və onu himn şəklinə gətirdiniz. Bu musiqi müstəqillik aktından 3 il əvvəl – 1989-cu ildə milli azadlıq hərəkatının geniş vüsət aldığı zaman Bakıda meydanlarda səsləndirilmişdi.

– Deməli, 1989-cu ildə bəstəkar S.Fərov Ü.Hacıbəylinin 2 marşını "Ədəbiyyat və İncəsənət" qəzetində nəşr etmişdik. "Milli marş"ın yalnız təkəsli şəklinə yazılan və çap olunan melodiyası

tərəfindən 4 fərqli əsərin himn variantları işləndi. Bəstəkar T.Quliyev sovet Azərbaycanının himnində müəyyən dəyişikliklər etmişdi, V.Adigəzalov "Koroğlu" operasında "And" xorunu, M.Mirzəyev isə "Evi Yatan" məhəsinin himn şəklinə yenidən işləyib təqdim etmişdi. Filarmoniya da bu nümunələri yanaşı, mənim işlədiyim "Milli marş" da səsləndirildi və mütəxəssislər tərəfindən yekdilliklə də məhz bu layihə Azərbaycanın himni kimi qəbul olundu.

– Aydin müəllim, bəz Üzeyir bəyin bu musiqisinin dəyərini bilməyən, eləcə də musiqi sferası ilə əlaqəsi olmayan müəyyən şəxslərin hələ də himnin dəyişdirilməsi təklifləri ilə çıxış etmələrində, sizin fikrinizcə, məntiq varmı?

– Təbii ki, yoxdur, onların cavabını hələ 1996-cı ildə ümummilli lider H.Əliyev söyləmişdi ki, "dövlətin himni gündə dəyişməz". Musiqi sferası ilə əlaqəsi olmayanlar və dövlət atributu haqqında lazımsız fikirlər səsləndirənlər isə sözsüz ki, rus ideologiyasına xidmət edənlardır. Ü.Hacıbəylinin və Ə.Cavadin təqdim etdiyi bu himn

mənim diqqətimi cəlb etdi, çünki sovet dövründə "düşmən" adlandırılan radiostansiyaları dəniyə zaman bu musiqini dağıtmağa çalışmışdım. Onu yənidən bərpə etdim, yəni mövcud kartları simfonik orkestrə və çoxsəsli xoru partiturasını işlədim. Bu zaman Üzeyir bəyin üslubunu saxlamağa çalışdım, yəni "Leyli və Macnun"dan bəzi harmonik ifadələri və "Koroğlu"dan da müəyyən uyğun xətləri müşayiətə saldım. O zaman səsyzəmə evinin müddət işlədiyim üçün orada kollektivlər tərəfindən lentə yazdırıldı. Daha sonra isə klavirini də işlətdim və bu layihəni parlamentə təqdim etdim, əmma himnin qəbul edilməsinə müəyyən müqəddə oldu. O zaman real variant olmasa da, "Koroğlu" operasının vətərpəsinə himn olaraq mətn yazılmasını istəyirdilər, lakin himn olaraq Üzeyir bəyin hansı əsərinin seçilməsi üçün rəsmi müsabiqə elan olundu və bəstəkarlar

Azərbaycan Cümhuriyyətinin varisidir, dövlət atributuna hörmətli yanaşmaq lazımdır.

– 1972-ci ildə konservatoriyasını bitirən zaman Aydin Əzimovun diplom işi bəstəkar Adil Babirova haqs etdiyi 2 hissəli "Bitik" adlı simfonik kompozisiyası idi və bu, sonralar sizin yaradıcılığınızda uğurlu əsərlərdən biri oldu. Maraqlıdır, sovet dövründə əsərə belə ədəbiyyatın üçün problem yaranmadı?

– Yox, o zaman, Sovet dövründə belə yazmaq olmazdı, əgər mən bu 2 hissəli əsəri simli alatlara üçün musiqi əldə etmişdim. İ. hissəsi uzun hava – ağı, II hissəsi isə kontrast sarkazm səpikli bu simfonik kompozisiyası, o vaxt Leningraddan gələn komissiya sədrı Dmitriyev çox bəyənmişdi. Bu əsər D.Kitecnkonun idarəsində Ümmütiyyəq televiziyası və radiosunun simfonik orkestrinin ifasında o

zaman "Melodiya" firması tərəfindən vala yazıldı. Tbilisidə Beynəlxalq musiqi festivalında, SSRI Bəstəkarlar İttifaqında gənclərin pleturnunda ifa olundu. Mədəniyyət Nazirliyi əsəri aldıqdan sonra mən bu simfoniyaya "Birik" adlandırdım. "Birik" qədim türk dilində "kitab" deməkdir, digər tərifinə isə tamamlanmış anlamına gəlir.

- Aydın Əzimovun yazdığı əsərlərin əksəriyyətində məhz fərqli üslub xüsusiyyətləri, azar-türk təfəkkürünə xas olan özüllüklər xüsusi qabardır. Məsələn, digər dövlət atributu-musiqi vəsf edən Ə.Cavidin sözlərinə bəstələdiyiniz "Bayraqım" kompozisiyası bu qəbildəndir...

- Tarixdə istisna qərarlarından biri kimi qiymətli mövqə qazanan və Stalin repressiyası qurbanlarından olan Ə.Cavidin "Bayraqım" şeirinə mən 1996-cı ildə bəritən, xor və simfonik orkestr üçün alqış (oda) yazdım və E.Əhəzadə onu ifa etdi. Milli kimliyimin, Azərbaycançılıq ideologiyasının təcəssümü olan uğurlu bayraqımın vəsfinə uyğun məhtəsəm səsəslənmə ündülmüş müğəmətim "Nəvə'nin sadaları ilə təqdim etdim, çünki "Nəvə'nin kompozisiyası quruluşu, onun səs sırası və istinat pərdələri aşıq musiqisində təməl hesab olunan Dizin qaydasına yaxındır.

- Ümumiyyətlə, sizin yaradıcılığınızda müqəddəs Vətən konsepti çox qabardır. B.Vahabzadənin sözlərinə o qanlı-qədalı günlərdə yazdığınız "Vətən" məhəmmi sanki çağırış kimi səslənir. Rahmən Ələzadənin mətinə "Sür" məqamına istinadən "Vətənin" türküüsü, eləcə də Dilsüz Mustafanın sözlərinə "Rast" məqamında 4 səsi xor və fortepiano üçün yazılmış "Vətən" poeması da milli semantik cizgilərlə Vətən məhəbbətinə, torpaq sevgisinə təcəssüm edən kompozisiyalardır.

- Əl.Farabi söyləyir: "Musiqi Allah və yaxud insanlara yönəlməlidir, əks halda, musiqi deyil". Mən, rejissor H.Ətəkişiyevn dəvəti ilə Şəki teatridə B.Vahabzadənin "kinci səs" təməlinə sol tar ifaçısı Musiqi yazmışdım və bunu o zaman gəzəl bəstəkar və tar ifaçısı Cavanşir Quliyev səsəndirmişdi. Ə.Vahabzadə ilə digər amədəşliyi özünü "Vətən" məhəmmisində isə yeni bir "Bəxtiyar-Aydın" məqamı özünü göstərir. Yəni aruz vəzninin rəmli bəhrində yazılan, o zaman bu-

tün milləti imdədə çağırən, Vətəni vəsf edən bu məhəmmə Vətənin, hətta Cannata belə dəyişilməməsi, ən böyük zinatımız Vətənin bəndən vədə veriləmə və satılmaz olması kimi ali hislər təcəssüm etdirilir.

- Skripka və fortepiano üçün sonata-poema, fortepiano üçün "İlmələr", prel-yüdiyalər, variyasiyalər, hazırlanmış royāl üçün "La makam", simfonik orkestr üçün "Hayatın dibində" simfonik lövhələr, "Ağılar" adlı simfonik quramalar və s. orijinal kompozisiyaların müəllifidir. Sizin bunlarla yanaşı, milli ideologiyamız təcəssüm etdirən nümunələr arasında N.Hikmətin mətinə "Kapalı kapılar", "Gəlsəna dedir", H.Cavidin sözlərinə "Düşünüm" və s. kimi fəlsəfi, bəzələri məzmunlu əsərləriniz də vardır. Türkü səpikli nümunələrin əksəriyyətinin bəm təmbr – bas, bariton üçün yazılmış və onların çoxunu sizin

özünüzdən səsəndirilmişdirə də marağ doğurun...

- H.Cavidin sözlərinə orqan və bariton üçün yazdığınız "Düşünüm" kompozisiyasını mən səsəndirirdim, bu həm də Azərbaycanında klavir opana çəkilən ilk nümunədir. Yəni romantik şərin doğrudan da düşünməyə vədəd edən əsərinə çəkilən klavir, 90-cı illərin Azərbaycan realitiqləri – Xocalı faciəsi, Şahidlər xiyabını, qaçqın çadırları, düşərgələri ilə bağlı olan kadrlar da yer alı. Məlumdur ki, İ.S.Baxın yazdığı 4 passionada da İsa peyğəmbərinin səsi bas təmbrinə aiddir. Əsərlərin təsir qüvvəni artırmaq və diqqətə o fəlsəfi fikirlərə yönəlmək üçün isə bəm təmbrindən haqqo cə istifadə edirdim. Parsın məşhur Sorbonna Universitetində aparılan eksperimentə əsasən, iki fərqli auditoriyada iki fərqli səs təmbrini səs kimi elvəzə eyni matnə yazılmış mühazirə oxusalar da, nəticə etibarilə bəm təmbrli mühazirəçiyə auditoriya daha böyük diqqətə qulaq asmışdır.

- Türkiyanın Mersin Universitetinin Dövlət Konservatoriyasında işlədiyiniz 10 il (1996-2006) ərzində bəstəkar, pedaqog və ictimai xadim kimi gənç fəaliyyət göstərdiniz, orada bəstəkarlıq fakültəsini təşkil etdiniz, həmçinin o zaman istəbülün bələdiyyə başkanı olan Rəcəb Tayyib Ərdəğanın sifarişiyə "10 Mehtar" mərsiyə yazdınız. Axi bu gün Azərbaycanında da gənç nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbisiyinin, hərbi psixologiyasının, əsgər təfəkkürünün artması üçün belə marşlara ehtiyac böyükdür.

- Tabii, sözləri Atababa İsmayilovuna aid olan "Sərhədlər məhtərisi"ni nəfəslə orkestrim ifa etməsi üçün təqdim etmişəm.

- Aydın K. Əzim uzun illərdə müxtəlif seminarlarda, layihələrdə müğəmlər, aşıq yaradıcıları haqqında təlimçilikləri kimi çıxışları etməklə, eləcə də çox maraqlı məqalələr yazmaqla, elmi tədqiqat apararaq musiqişünaslığında da öz təhəllüflərini vərdə və həmçinin musiqi sferasında müxtəlif problemlərlə, anlayışlarla və terminlərlə bağlı mütəxəssis kimi öz məsləhətlərini əsirgəmir.

- Bilirsiniz, o zaman U.Hacıbəyli də Azərbaycanı tark eda bilirdi, amma əsl ziyalı, millətinə xidmət etməlidir prinsipindən irəli gələrək öz millətinin məarifinməsinə üstün tutdu. Amma bu gün onun əsəri teatrda yenli şəkildə səsləndirilir, yeni Üzeyir bəy "Levi və Macnun" operasında tarı operaya təhə bir alət. Macnunun rəmzi kimi dadı edib. Buna görə də indi bu operada kamalanı iştirakına heç bir ehtiyac yoxdur. Tədqiqatçı və lektor kimi çalışmışımın səbəbi U.Hacıbəylini başlağıdı işi davam etdirməkdir, çünki klavir yaradıcılığı nümunəsi sayılan müğəmə sənətində, aşıq musiqisinin tədrisi mükəmməl olmalıdır. Məktəblərə islahat lazımdır, Azərbaycanında hələ musiqi məktəbindən milli musiqi geniş təbliğ olunmalıdır, bəstəkarlar isə musiqi mədəniyyətinə təsir göstərən əsərlər yazmalıdır. Hələ XX əsrin 70-ci illərində Said Rustamov haqqında yazdığım məqalədə onun məhni yaradıcılığını xarakterizə edərəkən "məğəm dürüstlüyü", Qəmbər Hüseynli ilə bağlı məqaləmdə isə "müğəm mühəndisliyi" terminlərini işlətmədim və musiqisizins Elmira Əbbasova o zaman səylədi ki, "mən bütün həyatım boyu bu terminləri axtarırmışam".

- Siz həm nəziriyəli, həm pianoçu, həm də bəstəkar kimi professional təhsil almısınız. Pedaqog kimi 70-dən artıq tələbə yetişdirən Qara Əliyev, yüksək istədəndə və yaradıcılıq potensialına güvəndiyi Aydın Əzimov "öz sinifinin briyantı", onun milli köklərə söykənən yaradıcılığı isə "yeni folklor dalğası" kimi səsləndirilmişdir. Yazdığınız hər bir əsər, eləcə də tədqiqat işçiyiniz üçün böyük məsuliyyət daşıyırsınız. Bu, yaradıcı şəxsiyyətin milli təfəkkürünün, millətinin çox sevməsinin göstəricisidirmi?

- Milli təfəkkür odur ki, Azərbaycan milli musiqi mədəniyyətini çiyinlərinizə daşımaq bacarasın. Bəstəkarlığın məqsəd cəhd cəhdidir bir işdir, çünki o, mədəniyyəti dəşiyən və gənç əriylə təbliğ edən şəxsdir. 1983-cü ildə Qaraəyevin ölümünün bir iliniyə, seriyə sistemində qəbri və vıfıralon üçün yazdığım "Böyük Romul" adlı 2 hissəli pyes ABS, London, Meksika, Brazilyada və dünyanın bir çox ölkəsində ifa olunmaqla Azərbaycan və Ərdəyev fenomenini təcəssüm etdirir.

- BMA-da yetişdirdiyiniz çoxsaylı istədəy bəstəkar tələbələriniñ düzgün işiqəmətdəndirilməsi üçün isə fərqli metodikaya istinad edirsiniz...

- Bilirsiniz, Türkiyada öyrətim və eyitim fərqli mənalarda işlənir. Öyrətim odur ki, əsər yazmağın qanunlarını öyrədirsin, eyitim isə tələbənin tərbisiyədir. Har bir musiqi peşəsinin təlimi odur, bu məktəbin öz prinsiplərini mənimsənməli, yəni yaradıcı insan. İlk növbədə, ölkəsinə, millətinə sevan vətəndaş kimi yetişdirməlidir. Türkər Qasımzadə, Ülker Məmmədli, Natiq Muxaradın, Tural Əliyev, Azər Hacıasıgarov, Aysel Hacıyeva, Üzeyir Məmmədov və b. tələbələriniñ bəziləri xarici ölkələrdə magistr, doktorantura təhsili alaraq orada da fəaliyyət göstərirlər. Doğrudur, Avropa və Amerikada islahatlar, yeni texnologiya ilə bağlı nəsə öyrənmək olar, amma əsas

tədrisin fundamenti burada qoyulur, gənclərə milli fərdiyyəti biz pedaqoqlar işləməliyik

- Çox məlumətli bir musiqişünas olaraq sizlər üçün musiqidə dahi hansı bəstəkarlardır?

- Gərbi musiqisində 6 bəstəkar – A.Vivaldi, İ.S.Bax, İ.Haydn, L.V.Bethoven, Q.Malەر, A.Vebərn mənim üçün dəhirdir. Dədəkafoniya Antan Fon Vebn zürə hesab olundur, çünki o, bu texnologiyasını xüsusi estetik şəklinə təqdim edir. Azərbaycanda isə böyük bəstəkarlar çoxdur, yalnız mən onların içində Üzeyir bəyi daha adlandırmam.

- Səhna əsərlərinin spesifikasiyası, dramaturgiya bilgilərinə dram təməllərinə, kinofilmlərə yazdığınız musiqidə, müziklərinizdə özünü göstərir. Bas operaya yazmış düşüncünüzünüz?

- Yox, bəstəkar sona tələbatə lübyun yazmırdır. Yədinizə salın. Həydn nə üçün yuzdan çox simfoniyə, Verdi bir-birinin ardınca çoxsaylı operalar yazmışdır? Çünki belə əsərlərə sona tələbat vardır, amma təəssüf ki, bu gün bizdə məhni istisna olmaqla, başqa janrlara tələbat yoxdur.

- Aydın müəllim, hazırda hansısa bir ideoloji əsər üzərində çalışırızmı?

- Bəli, indiki gərbi vəsf edəcək bir kompozisiya, simfonik orkestr və qiraətçi üçün "Rəmz" adlı əsər üzərində işləyirəm, çünki, bu mənim xalqıma, dövlətimə məxsus rəqibdir. Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyinin rəmzi olan Dövlət gerbi, pəlid budaqlarından və şünbüllərdən ibarət qovsun üzərində yerləşən şərg qovğalının təsviri üstündə, bayrağımızın rəngləri fonunda səkkizqışağı ulduz, ulduzun mərkəzində ədə şəklinə "Allah" yazısının təsviri verilməlidir. Yəni triptix (hımn, bayraq, gerb), dövlət rəmzlərinin hər üçünə dair yazılmış əsərlərdə bir bəstəkar kimi rəyimin olması, daxildən gələn bir ideoloji tələbatə həyata keçirirəm.

Marajlı söhbətə görə təşəkkür edir və sizə uqurlar arzulayırıq! >

Güllü İsmayilova
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru

